

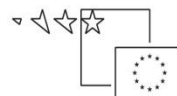
Kjer se srečata pomen in skladnja:

leksikalna baza za slovenščino kot vir podatkov za
pedagoško korpusno slovnico

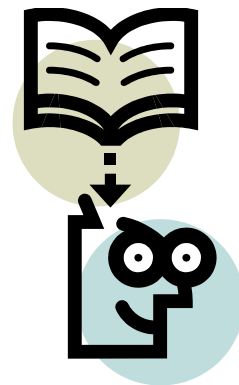
Polona Gantar
Inštitut za slovenski jezik FR
Apolonija.Gantar@guest.arnes.si

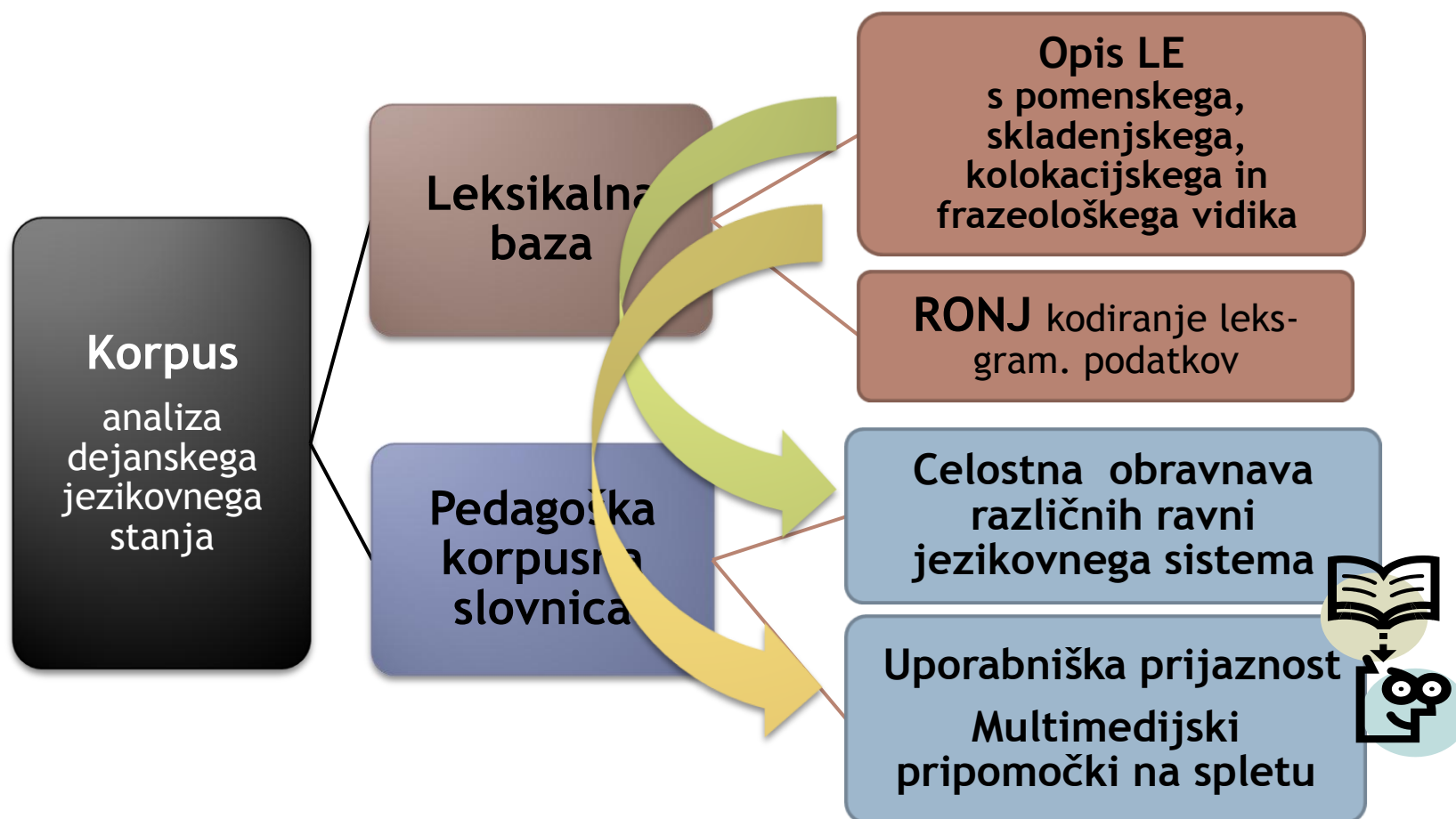
REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad

Slovnica in LBS v projektu SSJ

ZA
KAJ

priročniki

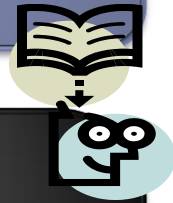
ZA
KOGA

splošni uporabnik
šolski uporabnik
učenec slovenščine kot TJ

KAJ

pomenski opis
kolokacije
korpusni zgledi

računalniška obdelava
jezika

računalnik
jezikoslovec

**Slovnični podatki v
LBS**

I. LEMA

- iztočnica
- besedna vrsta

svitati se
glagol

II. POMEN

- indikator

1. daniti se

2. dojemati

- pomenska shema

KO se svita **DAN**,
začne vzhajati sonce

če se **ČLOVEKU** začne svitati o nekem **DOGAJANJU**, začne dojemati, kar prej ni vedel, ali pa je bilo to pred njim skrito

III. SKLADNJA

- oznaka
- struktura
- vzorec
- sklad. zveza

v. 3. osebi
gbz Inf-GBZ
kaj se svita

rbz GBZ
komu se svita, zakaj
komu se svita o čem

IV. KOLOKAC.

- kolokacija

[začeti, pričeti] se svitati

[počasi, malo, malce] se svita

V. ZGLEDI

- zgled

Preden se začne zjutraj svitati, je najtemnejša noč.

Počasi se mi je začelo svitati, zakaj Jasni oči tako žarijo.

Na vzhodu se je že svital dan, ko sta se poslovila.

Petru se pričinja svitati o nekdanji zvezi ned Chadom in Heather.

- stalna zveza

VI. FRAZEOLOGIJA • frazeološka enota

besedna vrsta

- samostalnik, glagol, pridevnik, prislov
- konverzija BV

pri (pod)pomenu

debel prid.

1 ki ima preveliko telesno težo

1.1 kdor ima preveliko telesno težo

Oznaka: **v samostalniški rabi**

pri skladenjski strukturi

celofan sam.

1 ovojni papir
celofan [papir]

SBZ1<r>**v pridevniški rabi**</r>sbz0

iztočnica	slovnična (pod)kategorija po SS	LBS	
		besedna vrsta	oznaka ali restrikcija pri strukturi
<i>iskanje</i>	glagolnik	samostalnik	
<i>fitnes, kaki, latino</i>	neskl. prilastek		v pridevniški rabi
<i>blagor, balzam,</i>	povedkovnik		v povedni rabi
<i>vrh, konec, dno</i>	sam. v prislovni vlogi		v prislovni rabi
<i>stisnjen</i>	deležnik	pridevnik	
<i>pričakovan, debel</i>	posam. pridevnik		v samostalniški rabi
<i>všeč, rad</i>	povedkovnik	prislov	v povedni rabi
<i>naprodaj</i>			
<i>miže</i>	deležje		

Slovnični podatki na ravni *pomena*

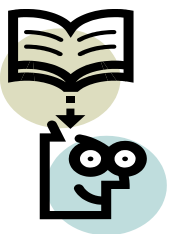
- Katere slovnične podatke upoštevamo v LBS
- Kako razumemo slovarski pomen (opis pomena)
- Kako razumemo pomen

- **Katere slovnične podatke upoštevamo v LBS**
 - Slovnične podatke, ki so neposredno povezani s pomenom
- **Kako razumemo formalizacijo slovarskega pomena (oblikovanje slovarskih razlag)**

DA: Govorci v situaciji vsakodnevne komunikacije ne razmišljamo o konceptu besednega pomena, o tem razmišljajo leksikografi (Rundell, 2010)

NE: Strukturiranost leksikalnega pomena odraža strukturiranost človekovih predstav o zunajjezikovni stvarnosti (Vidovič Muha, 2000)

• Kako razumemo “pomen”

- Ne verjamemo v besedni pomen (Sinclair, Atkins, Kilgarriff, Hanks idr.)
 - Pomen kot zaključena enota ne obstaja, obstajajo zgolj pomenske tendence.
- Verjamemo, da pomenske tendence besed vplivajo na izbire v svojem besedilnem okolju
 - Vsak pomen se oblikuje v konkretni govorni situaciji in je odvisen od vsakokratnega konteksta.

leksikogramatika

- »Kamalu je postalo jasno, da je oblika dejansko odločilna za pomen /.../ izbira pomena, kjerkoli v besedilu, ima odločilen vpliv na okoliške izbire.«

J. M. Sinclair, *Corpus Concordance Collocation*, 1991

probabilistično obnašanje jezika

- **FrameNet** (Filmore et. al 1976)
 - Pomen je najbolje interpretirati probabilistično, se pravi v smislu najboljšega približka prototipu in ne v smislu iskanja niza zadostnih ali potrebnih pogojev.
- **Corpus pattern Analysis** (Hanks 2004)
 - Pomeni so neposredno povezani z vzorci (ang. patterns), strukturami (ang. constructions) in frazeološkimi enotami.

PASTI 'izgubiti ravnotežje'
'znižati se na lestvici'

*motorist, na vozišče, na glavo, po tleh...
tečaj, cena, pod raven, za x odstotkov ...*

CVETETI 'poganjati cvetove'
'prinašati dobiček'
'izgledati zadovoljen in zdrav'

KAJ cveti + kako/kdaj
KAJ cveti in KAJ cveti KOMU
KDO cveti (od česa)

... kjer se srečata pomen in skladnja

IZTOČNICA

pomenski indikator

pomenski meni

pomenska shema

IMPROVIZIRATI

1. delati brez priprav

1.1 sproti ustvarjati

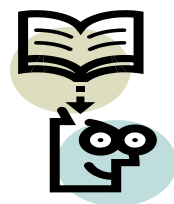
2. izdelati brez primerne orodja ali materiala

če ČLOVEK med nastopom ali igranjem improvizira, si sproti izmišlja ali ustvarja VSEBINO

Sem tiste vrste igralka, ki kdaj tudi malce improvizira na odru.

Vključitev skladnje v pomenski opis

- Empirične raziskave (Rozman et al. 2010, Lew in Dziemianko 2006) so pokazale, da:
- eksplicitno navajanje slovničnih podatkov v slovarju zaradi zahtevnega metajezika ne doseže naslovnikov oz. da naslovniki te podatke pogosto ignorirajo;
- definicije poleg zgledov rabe vsebujejo za uporabnika zelo pomemben vir slovničnih informacij in so za razliko od gramatičnih kod in slovničnih vzorcev za uporabnika veliko bolj dostopne in berljive.

Pomenska shema - 3 naloge

- zapis udeleženske zgradbe pomena
 - prototipični vzorec - “norma”
 - iztočnica + formalizacija udeleženskih mest (RONJ)
- zapis semantičnih tipov, ki zasedajo udeleženska mesta
- pomenski scenarij
 - stavčna razlaga, ki povezuje udeležence in okoliščine v konkretno situacijo, ki je za dani pomen značilna

SESTI 'ustrezati'

Po letih plesa imam izostren občutek za glasbo in ritem. Vem, kaj pali in **kaj** **mi** sede.

1. udeleženska zgradba

KAJ sede **KOMU**

2. semantični tipi

DEJAVNOST, STANJE ali **LASTNOST česa** sede **ČLOVEKU**

3. pomenski scenarij

če neka **DEJAVNOST, STANJE** ali **LASTNOST česa** **ČLOVEKU** sede, mu ugaja ali ustreza

NOTA 'značilnost'

Voda in svetloba
prineseta posebno
noto na vrt in
teraso.

1. udeleženska zgradba

KAJ daje noto ČEMU

2. semantični tipi

LASTNOSTI česa dajejo noto IZDELKU, KRAJU ali
DEJANJEM

3. pomenski scenarij

če LASTNOSTI česa dajejo IZDELKU, KRAJU ali DEJANJEM
svojo noto, se v njem izražajo in ga delajo posebnega

POZOREN 'ustrežljiv'

Ari je bil ves čas zelo pozoren do svoje žene, ona pa mu je s prisrčnim nasmehom vračala naklonjenost.

1. udeleženska zgradba

KDO je pozoren do KOGA

2. semantični tipi

ČLOVEK je pozoren do drugega ČLOVEKA

3. pomenski scenarij

če je ČLOVEK pozoren do drugega ČLOVEKA, je do njega ustrežljiv in mu izkazuje naklonjenost

norma - alternacija - eksploatacija

- P. Hanks, Theory of norms and exploitations, 2004
- Vsaka beseda, ki jo uporabi govorec, da bi z njo nekaj povedal, je uporabljena v skladu z neko **normo** “dogovorom”, ki jo **določa njen stavčni vzorec**.
- Orodja za analizo korpusov kažejo, da je jezikovna raba **vzorčena** in hkrati **variabilna**.
- Korpusna analiza posamezne besede pokaže, da je večina konkordanc realizacija prepoznavnega “**normalnega**” vzorca, druge konkordance so **alternacije tega vzorca**, malo pa je t. i. **eksploatacij**.

SPRATI - 'umiti z vodo'

če ČLOVEK spere PREDMET, OBLAČILO ali ŽIVILO s TEKOČO VODO, z njega odstrani umazanijo ali delce kake snovi

v
z
o
r
c
i

KDO spere KAJ s ČIM

KDO spere KAJ

KDO spere KAJ pod ČIM

KDO spere KAJ v ČEM

Vok pred prvo uporabo speremo z vročo vodo.

Školjke večkrat temeljito speremo in skrtačimo.

Namizni prt sperite pod mrzlo vodo, nato ga namočite.

Čopič dobro sperite v topli vodi.

??

KDO spere KAJ s ČESA s ČIM

- Po kopanju je treba kopalke sprati s sladko vodo, saj **sol** uničuje tkanino.
- Plenice dobro sperite, da odstranite vse **sledi pralnega praška**.

Slovnični podatki - *skladenjski nivo*

- **Vzorci**

- stavčna skladnja (udeleženci znotraj celotnega stavčnega vzorca)
- samo glagol

- **Skladenske strukture**

- besednozvezna skladnja (zapis besedne zveze, v kateri se pojavlja iztočnica, s simboli)
- vse besedne vrste
- število struktur je končno (več kot 290)
- vir: Besedne skice (SkE)

(a1) samostalniške	(a1) glagolske	(a1) pridevniške	(a1) prislovne
SBZ0 num2 petek [trinajstega]	rbz GBZ [nesrečno, hudo] pasti	Vez-gbz PBZ4 [delati se] pomembnega	rbz RBZ [nadvse] preprosto
Vez-gbz SBZ1 [izpasti] bedak	GBZ Inf-gbz dati se [pregovoriti]	PBZ0 sbz0 svetla [prihodnost]	sbz0 RBZ [odhod, pot] domov
pbz0 SBZ0 [boleč] spomin	GBZ Nam-gbz priti [spodbujat]	PBZ0 sbz2 poln [denarja]	RBZ sbz1 pasje [mraz]
pbz0 SBZ3 uporabniku [prijazen]	GBZ Odv-da ... vedeti, da ...	PBZ0 sbz4 dolžen [vsoto, denar]	num1 RBZ [dvakrat] tedensko
(a2) samostalniške	(a2) glagolske	(a2) pridevniške	(a2) prislovne
SBZ0 blizu sbz2 vir blizu [ministrstva]	GBZ ali gbz kupiti ali [najeti]	PBZ0 glede sbz2 negotov glede [izida]	RBZ do sbz2 najpozneje do [marca]
SBZ0 k/h sbz3 pripombe k [osnutku]	GBZ in gbz spotakniti se in [pasti]	PBZ0 do sbz2 kritičen do [udeležencev]	RBZ po sbz5 takoј po [sestanku]
SBZ0 med sbz6 ¹ razlika med [spoloma]	GBZ Inf-gbz sbz1 želeti postati [manekenka]	PBZ0 k/h sbz3 nagnjen k [samomorom]	RBZ s/z sbz6 skladno z [inflacijo]

gbz Inf-GBZ

kdo fotografira koga

kdo fotografira s čim

rbz GBZ

kdo fotografira koga

fotografirati (glagol)

Fida JS 620m (SLD sketch gramm) freq = 8858

GPRS-inf	1633	18.3
☐ želeči	151	42.37
☐ hoteti	136	42.09
☐ dovoliti	49	36.95
☐ smeti	64	34.11
☐ pustiti	130	31.21
☐ marati	11	26.63
☐ morati	72	23.93
☐ začeti	123	18.1
☐ mogoč	15	17.41
☐ uspeti	55	17.08
☐ moči	25	16.88
☐ biti	174	16.77
>>		

v_tožil	1781	9.6
☐ sošolka	18	34.16
☐ motiv	24	26.92
☐ fotografija	33	26.41
☐ človek	84	25.65
☐ gol	24	25.12
☐ predmet	24	22.02
☐ pokrajina	18	21.92
☐ prizor	15	21.85
☐ objekt	27	21.74
☐ otrok	47	21.45
☐ truplo	12	21.09
☐ slika	30	20.76
>>		

kako-kdaj?	1984	5.4
☐ rad	194	48.09
☐ lahko	322	40.12
☐ najraje	34	34.59
☐ navdušeno	20	33.18
☐ nerad	18	32.29
☐ skrivaj	16	30.05
☐ skupaj	45	27.77
☐ ponosno	13	27.19
☐ pridno	15	27.06
☐ največkrat	20	27.02
☐ večkrat	26	25.46
☐ zadnjič	14	24.95
>>		

z-d	530	5.2
☐ bliskavica	17	38.91
☐ fotoaparāt	24	35.26
☐ aparat	13	23.55
☐ kamera	12	23.51
☐ veselje	12	21.69
☐ stran	14	14.3
>>		

v_rodil	216	5.2
☐ gol	37	41.74
☐ žival	12	21.91
☐ leto	16	13.42
>>		

osebek_je	1211	4.0
☐ fotograf	45	42.11
☐ turist	47	37.62
☐ gol	21	25.25
☐ kamera	13	21.35
☐ zanimivost	10	20.76
☐ fotografija	14	18.44
☐ novinar	13	17.67
☐ obiskovalec	12	17.48
☐ kot	21	16.28
☐ človek	26	15.29
☐ oče	10	14.88
☐ moški	10	13.39
>>		

num0 SBZ2
num0 SBZ0

SBZ0 brez SBZ2

gbz SBZ4

sbz0 za SBZ4

krona (samostalnik)

Fida PLUS 620m (SLD sketch grammar) freq = 12072

unary_rels

☐ štev-pred [1490](#) 7.9

>>

pod-d_X 86 12.5

☐ biti [17](#) 11.96

>>

p-koga-česa 270 9.2

☐ diamanten [79](#) 74.1

☐ brusilen [79](#) 71.85

☐ katoliški [10](#) 24.59

>>

brez-d_X 60 8.6

☐ vladar [11](#) 34.85

☐ kralj [14](#) 33.24

>>

poleg-d_X 15 6.2

☐ biti [10](#) 14.13

>>

koga-kaj 1643 6.0

☐ osvojiti [198](#) 38.12

☐ nadeti [48](#) 32.43

☐ nositi [117](#) 31.67

☐ predati [61](#) 28.63

☐ sneti [23](#) 23.38

☐ posaditi [18](#) 19.42

☐ ubraniti [15](#) 19.02

☐ naslediti [13](#) 18.96

☐ prevzeti [46](#) 18.84

☐ odvzeti [20](#) 18.17

☐ braniti [20](#) 16.14

☐ obdržati [16](#) 14.41

>>

za-d_X 643 4.7

☐ boj [66](#) 40.46

☐ favorit [17](#) 29.85

☐ bankovec [14](#) 28.84

☐ potegovati [31](#) 28.17

☐ meč [11](#) 27.57

☐ dvoboj [13](#) 21.46

☐ kandidat [14](#) 19.72

☐ tekmeč [10](#) 19.62

☐ biti [85](#) 15.85

☐ pomeriti [11](#) 14.1

☐ vrsta [11](#) 13.27

☐ bati [11](#) 11.53

>>

s-koga-česa 1647 4.5

☐ prim. [367](#) 95.45

☐ milijarda [270](#) 51.5

☐ balirka [40](#) 51.35

☐ milijon [235](#) 41.54

☐ nakladalka [20](#) 40.62

☐ kosilnica [33](#) 39.46

☐ brana [23](#) 39.15

☐ samonakladalka [12](#) 34.16

☐ tovarna [44](#) 31.51

☐ penzion [14](#) 30.82

☐ zgrabljalnik [10](#) 28.99

☐ plug [15](#) 28.12

>>

povzetek

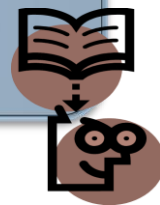

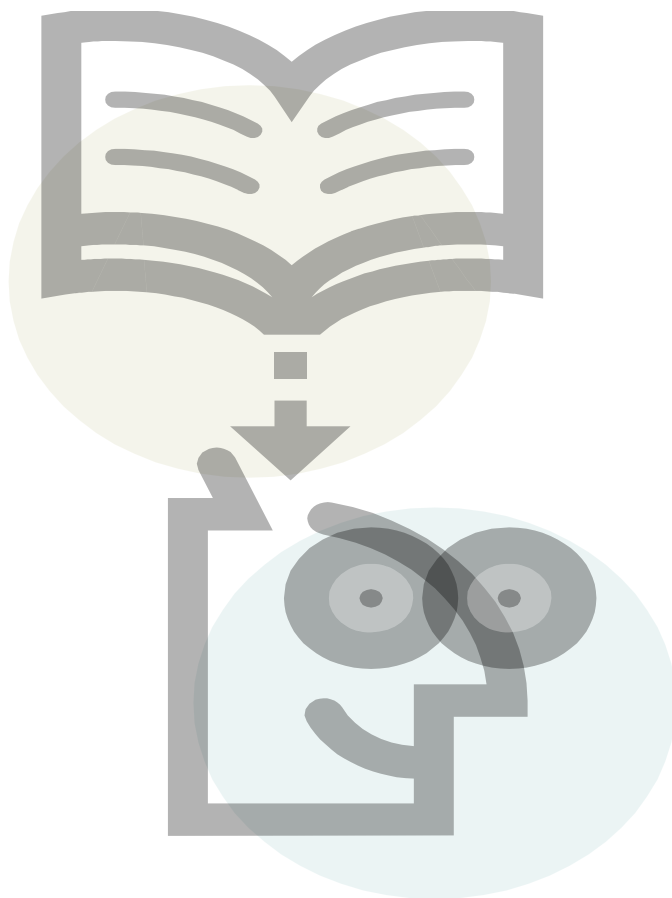
Leksikalna baza je v prvi vrsti namenjena slovarskim opisom besedišča, zato so slovnični podatki v njej podrejeni pomenskim lastnostim LE.

Uporabniška prijaznost in raba v šolske namene narekujeta vključitev slovničnih podatkov v pomenske opise LE na način, ki je uporabniku znan iz vsakodnevne komunikacije in mu je zato bolj razumljiv.

Formalizacija udeležencev v pomenski shemi in registriranje alternacij v obliki stavčnih vzorcev omogoča avtomatično povezavo pomena z njegovim pomensko relevantnim skladenjskim okoljem.

Menimo namreč, da mora biti elektronska leksikalna baza, če hoče zadostiti pedagoškim, računalniškim in drugim aplikacijam prihodnosti, uporabna kot vir za avtomatično pripisovanje pomena besedam v realni jezikovni rabi.

Hvala za pozornost!

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Naložba v vašo prihodnost
OPERACIJO DELNO FINANCIRA EVROPSKA UNIJA
Evropski socialni sklad